

ANALÝZA

4. 12. 2020

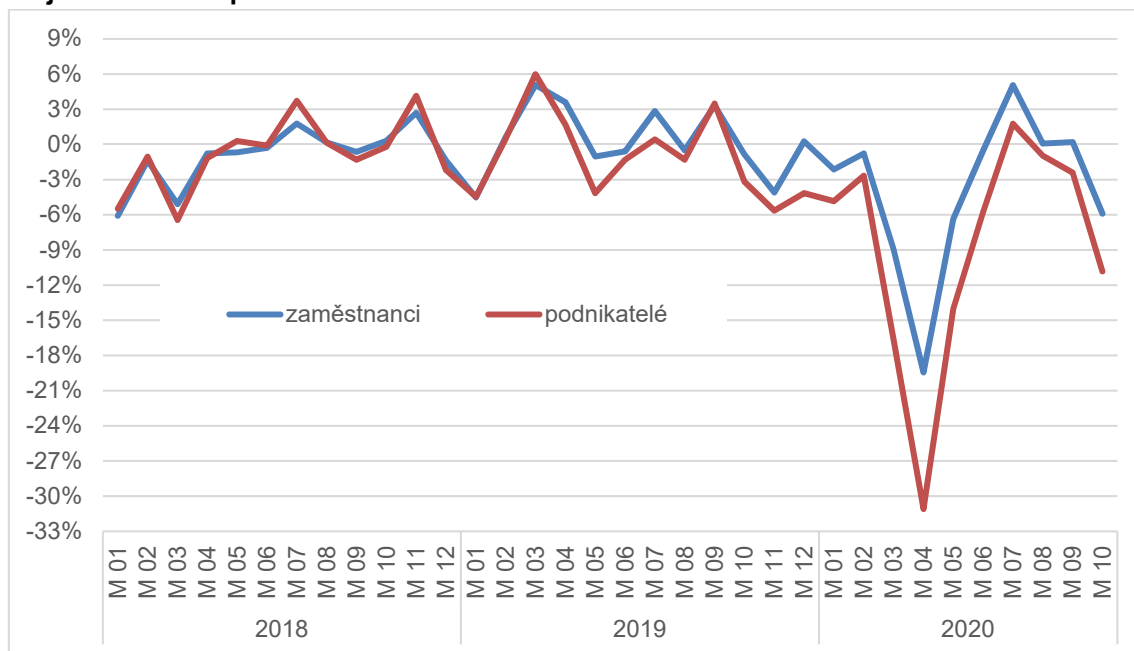
Vývoj českého trhu práce – 3. čtvrtletí 2020

Trh práce se ve 3. čtvrtletí v Česku nalézal v mezidobí rámovaném dvěma velkými vlnami pandemie COVID-19, provázenými karanténními opatřeními. Zatímco objem pracovní doby se vrátil na běžné hodnoty, zaměstnanost klesala, odvětvový vývoj však byl diferencovaný. Průměrná mzda se meziročně nominálně zvýšila o 5,1 %, k tomu však stále značně rostly ceny, takže reálně výdělky vzrostly o 1,7%.

Odpracovaná doba, zaměstnanost, nezaměstnanost a ekonomická neaktivita

Nejcharakterističtějšími výsledky popisujícími průběh letošní krize jsou údaje o odpracované době po jednotlivých měsících čerpající z Výběrového šetření pracovních sil (VŠPS). Ty jsou od března speciálně připravovány a zveřejňovány v rámci Rychlé informace ČSÚ o mírách zaměstnanosti, nezaměstnanosti a ekonomické aktivity.

Graf 1: Skutečně odpracované hodiny za týden v hlavním zaměstnání z VŠPS, index ke stejnému období předchozího roku

Výrazně vyšší propady odpracované doby najdeme u skupiny sebezaměstnaných (podnikatelů). Průměrný počet hodin se u nich meziročně snížil nejvíce v dubnu (o 31 %) a od května se situace začala stabilizovat. Červnový pokles o 6 % odpovídal situacím při zimních chřipkových epidemiích, od července lze hovořit o běžné pracovní době, až předběžný údaj za říjen, kdy již vstoupila v platnost výrazná protiinfekční opatření, naznačuje hloubku druhé vlny (-11 %). Podobný vývoj, ovšem mělčí propady, nalezneme u dominantní skupiny zaměstnanců. Těm se snížil průměrný počet hodin v krizovém měsíci dubnu o 19 %, od června čísla odpovídala již

ANALÝZA

běžné situaci až do září, až říjen přináší pokles o 6 %, což je zhruba srovnatelné s květnovou situací, popř. s nejhorším chřipkovou epidemií v zimě 2018.

Standardní agregátní ukazatele VŠPS zobrazují především propad zaměstnanosti. Počet pracujících se za celé 3. čtvrtletí 2020 meziročně snížil o 1,4 % na 5 233,3 tis. osob, meziročně tak poklesl o 72,9 tis. osob, mezičtvrtletně po sezónním očištění však vzrostl o nevýznamných 1,1 tis. Míra zaměstnanosti (74,4 %) ve věkové skupině 15–64 let se snížila o 0,9 p. b., přičemž významně vyšší byl propad u žen (1,4 p. b.) než u mužů (0,4 p.b.).

V odvětvových sekcích je vývoj nerovnoměrný, pokles nalezneme zejména ve zpracovatelském průmyslu (o 56,7 tis.). Podle klasifikace zaměstnání CZ-ISCO výrazně poklesl počet pracovníků ve službách a prodeji a v hlavní třídě úředníků, naopak nejvíce se zvýšil počet pracujících na pozici specialistů.

Ukazuje se, že pouze část odlivu pracujících směřovala do nezaměstnanosti, další zůstali přinejmenším dočasně ekonomicky neaktivní, především proto, že si nehledali zaměstnání. Počet osob ekonomicky neaktivních ve věku 15 a více let se meziročně zvýšil o 54,9 tis. na 3 600,1 tis. Počet ekonomicky neaktivních žen vzrostl masivněji než počet ekonomicky neaktivních mužů (ženy nárůst o 45,6 tis., muži o 9,4 tis.). Zvýšil se zejména počet ekonomicky neaktivních žen ve věku do 45 let (o 45,0 tis.), u nichž lze předpokládat péči o děti.

Celkový počet nezaměstnaných dle VŠPS (definice ILO – osoby aktivně hledající práci) dosáhl hodnoty 153,9 tis. osob, po sezónním očištění čísla ukazují mezičtvrtletní nárůst o 14,3 tis. osob., meziročně se nezaměstnanost zvýšila o 39,0 tis. Obecná míra nezaměstnanosti tak vzrostla na hodnotu 2,9 % (o 0,8 p. b.).

Je zde nutné připomenout, že VŠPS pokrývá jen osoby bydlící v bytech, nikoli na ubytovnách a podobných kolektivních domácnostech, což negativně ovlivňuje zachycení cizinců, kteří takové způsoby bydlení často využívají.

Evidenční počet zaměstnanců přepočtený na plně zaměstnané

Předběžné údaje podnikové statistiky ČSÚ ukazují razantní pokles evidenčního počtu zaměstnanců. Ve 3. čtvrtletí 2020 ve srovnání se stejným obdobím minulého roku ubylo 125,0 tis. zaměstnanců přepočtených na plně zaměstnané, což je relativní pokles o 3,1 %. Tím se evidenční počet zaměstnanců propadl již druhé čtvrtletí pod hranici 4 milionů (3 951,0 tis.), kde byl naposledy v 1. čtvrtletí 2017.

Z hlediska jednotlivých odvětví byla situace velmi různorodá a závisela především na tom, jak se dokázaly jednotlivé obory vyrovnávat s abnormální situací. Rámcově připadá polovina poklesu počtu zaměstnanců na terciární sektor (služby), a druhá polovina na zbytek ekonomiky. Zároveň najdeme pět odvětvových sekcí CZ-NACE, kde se počet zaměstnanců zvýšil, a čtyři z toho spadají do sektoru služeb. Početně nejvýznamnější z nich je vzdělávání, kde přibýlo 9,4 tis. (relativně 3,1 %). Velký nárůst je též v činnostech v oblasti nemovitostí (4,3 tis.), ovšem to je stále početně málo významné odvětví. Zbývají jsou již marginální: v informačních a komunikačních činnostech přibýlo 0,5 % (0,6 tis.), přitom toto odvětví roste setrvale, a rozšiřování stavů sociálních pracovníků se postaralo o nárůst 0,2 % (0,7 tis.) ve zdravotní a sociální péči. Posledním bylo zásobování vodou, činnosti související s odpadními vodami, odpady a sanacemi, kde přibýlo 0,9 %, což je početně 0,5 tis., a jde o jediné průmyslové odvětví, které roste.

V průmyslu byl jinak pokles výrazný, celkem tam meziročně ubylo 60,4 tis. zaměstnanců. Relativně největší pokles (7,0 %) najdeme v těžbě a dobývání, kde počty zaměstnanců ubývají setrvale, početně jde pouze o 1,6 tis. Největší sekcí je zpracovatelský průmysl, který zaměstnává

ANALÝZA

1 081,5 tis. zaměstnanců, meziročně jich však ubylo 58,9 tis. (relativně 5,2 %). Tabulka 1 z Rychlé informace nově uvádí nejvýznamnější oddíly CZ-NACE z této sekce – s výjimkou potravinářství (2,5 %) se poklesy pohybují na pěti- a šestiprocentních hodnotách. Zde je zároveň nutné přidat údaj o sekci administrativní a podpůrné činnosti, neboť tam spadají agenturní pracovníci většinou též pracující ve výrobě, kde je vysoký pokles o 29,2 tis. zaměstnanců, relativně o 14,8 %.

Tím se dostáváme k sekci ubytování, stravování a pohostinství, která jako jediná překonává uvedenou procentuální hodnotu s 15,0 %. Početně tam ubylo 18,7 tis. zaměstnanců.

Značný pokles najdeme také v dopravě a skladování: 10,8 tis., resp. 4,0 %; dále v profesních, vědeckých a technických činnostech: 6,3 tis., resp. 3,5 %; a nakonec v obchodě (velkoobchod a maloobchod, opravy a údržba motorových vozidel), kde se počet zaměstnanců snížil o 6,4 tis., resp. 1,3 %.

Ve stavebnictví je také jistý pokles (1,4 tis.; 0,6 %). V zemědělství, lesnictví a rybářství ubylo 1,2 tis. pracovních míst, což je relativně o 1,3 %. A nakonec tři menší odvětví: v peněžnictví a pojišťovnictví ubylo 0,7 tis. (1,0 %); kulturní, zábavní a rekreační činnosti ztratily 2,1 tis. zaměstnanců, resp. 4,1 %; ostatní služby 2,7 tis., resp. 5,6 %.

Průměrné měsíční hrubé mzdy

Průměrná mzda (35 402 Kč) vzrostla nominálně ke stejnému období předchozího roku o 1 716 Kč, tedy relativně o 5,1 %. Z hlediska tohoto ukazatele sledujeme návrat nominálního růstu po propadu ve 2. čtvrtletí na hodnotu 0,6 %, která je v časové řadě vychýlenou hodnotou (outlierm). Údaje za 3. čtvrtletí 2020 navazují na ekonomický vývoj předchozích let právě až do 1. čtvrtletí 2020, které má stejnou hodnotu indexu. Jde však o zprůměrování velmi různorodého vývoje na úrovni jednotlivých oborů, podniků či organizací.

V reálném vyjádření byl mzdový růst mnohem slabší – reálně průměrná mzda vzrostla o 1,7 %, což je o 0,3 p. bodu více než porovnatelné 1. čtvrtletí 2020. Připomeňme stručně, že reálný mzdový růst postupně oslaboval od maxima tohoto desetiletí (6,5 %) v 1. čtvrtletí 2018, v celém roce 2018 byl 5,9 % a v předchozím roce 2019 ještě 3,5 %. Vliv má kromě nominálního zpomalování také inflace (index spotřebitelských cen), která se v letošním roce pohybuje nad tříprocentní hranicí, aktuálně byla 3,3 %.

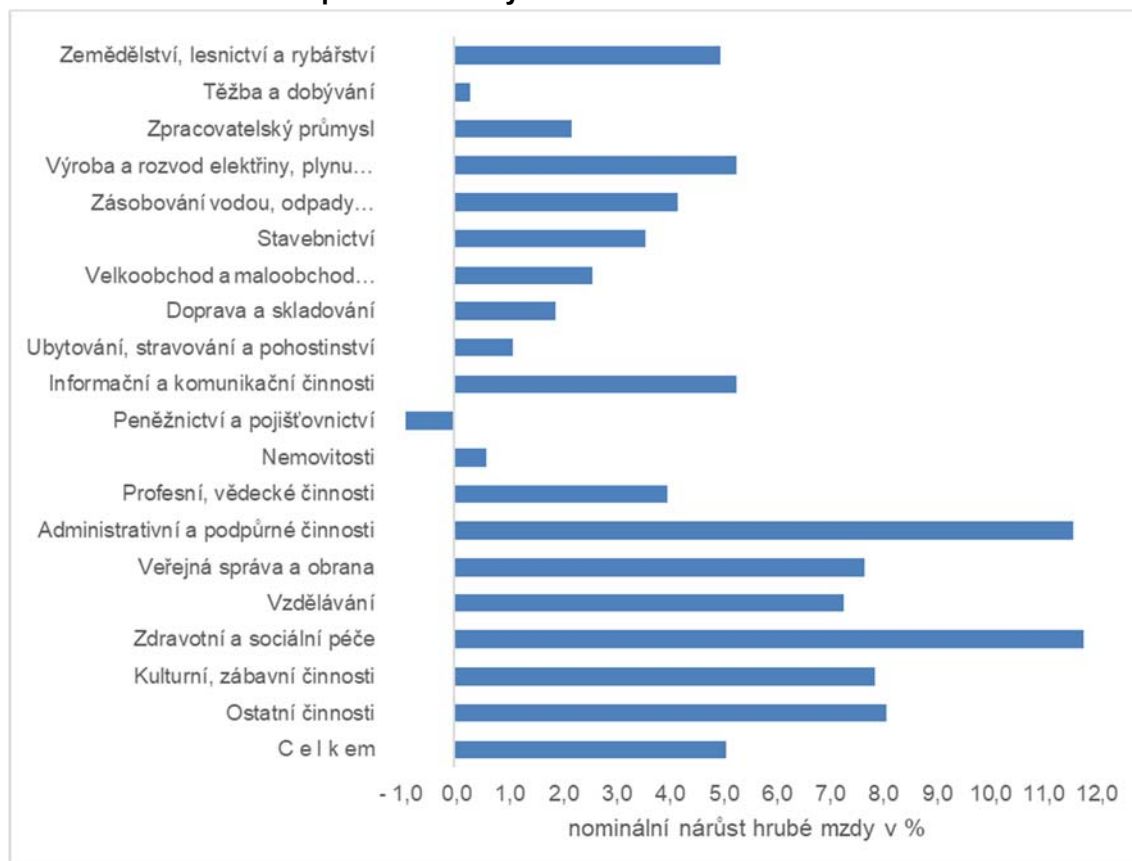
Mzdový vývoj byl vysoce diferencovaný, stejně jako vývoj počtu zaměstnanců. Ve všech odvětvových sekcích kromě jedné však nalezneme nominální nárůst mzdové úrovně. Zmíněnou výjimkou je peněžnictví a pojišťovnictví s poklesem o 0,9 % (tj. 493 Kč). Toto odvětví přesto zůstává se svou mzdovou úrovní na druhém nejlepším místě, průměrná mzda tam byla 55 449 Kč. Na prvním místě jsou jednoznačně informační a komunikační činnosti, kde se průměrná mzda zvýšila o 5,3 % (tj. 3 047 Kč) na 60 878 Kč.

Nejvýraznější procentuální zvýšení mezd bylo ve zdravotní a sociální péči (11,8 %) a souvisí se změnou platových tabulek od 1. 1. 2020 i s nadtarifními složkami.

Ze zcela jiných důvodů najdeme podobně vysoký mzdový nárůst (11,6 %) také u administrativních a podpůrných činností, kam spadají agentury práce. Tam došlo k masivnímu propouštění, meziročně zmizela sedmina původního počtu zaměstnanců, a patrně šlo o ty s podprůměrnou mzdou, a tím se aritmetický průměr zbylých samočinně zvýší.

ANALÝZA

Graf 2: Meziroční nárůst průměrné mzdy dle sekcí CZ-NACE

Naopak v ubytování, stravování a pohostinství tento jev nenastal, třebaže tam též ubyl podobný díl zaměstnanců. Průměrná mzda se zvýšila jen o 1,1 %, což je jeden z nejpomalejších růstů mezd u odvětvových sekcí. To nasvědčuje tomu, že buďto nebyli propouštěni podprůměrně placení, ale šlo o důsledek krachů celých provozoven, nebo byl tento faktor přebit silnějším snižováním mezd u zbylých zaměstnanců. Toto odvětví má zároveň ze všech sekcí setrvale nejnižší mzdovou úroveň (aktuálně 20 704 Kč).

Nejpomalejší růst mezd byl (s výjimkou zmíněného peněžnictví a pojišťovnictví) v těžbě a dobývání (0,3 %), kde se tak mzdová úroveň (36 204 Kč) značně přiblížila k úrovni celkové průměrné mzdy (35 402 Kč), přitom na začátku století byla vyšší zhruba o čtvrtinu.

V činnostech v oblasti nemovitostí přispěl nárůst počtu zaměstnanců k velmi podprůměrnému růstu mezd (0,6 %), střídmy byl i v dopravě a skladování (1,9 %).

Nadprůměrné hodnoty růstu naopak najdeme v ostatních činnostech (8,1 %), v kulturních, zábavních a rekreačních činnostech (7,9 %), veřejné správě (7,7 %) a ve vzdělávání (7,3 %); jen velmi mírně celkovou hodnotu překračuje výroba a rozvod elektřiny, plynu, tepla a klimatizovaného vzduchu (5,3 %). V co do početní velikosti druhém obchodě (velkoobchodě a maloobchodě, opravách a údržbě motorových vozidel) se mzdy zvýšily jen o 2,6 % na 32 469 Kč.

ANALÝZA

Ve zpracovatelském průmyslu, kde pracuje nejvíce zaměstnanců, se průměrná mzda dostala na 33 643 Kč, což je nárůst o 2,2 %. Z podrobnějšího třídění vyčteme, že nadprůměrně vzrostly mzdy v potravinářství (6,1 %), zatímco ve výrobě motorových vozidel pouze o 2,3 %, ve výrobě kovových konstrukcí a kovodělných výrobků jen o 0,9 % a ve výrobě strojů a zařízení dokonce průměrná mzda poklesla o 0,1 %.

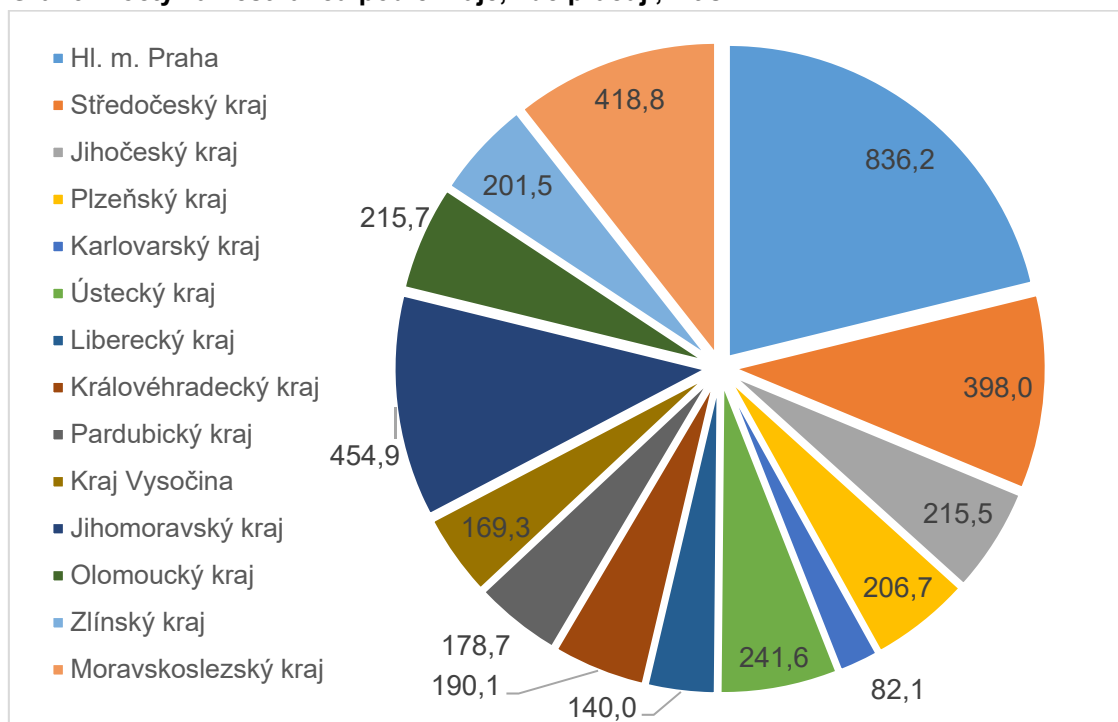
Regionální vývoj

Krajské výsledky přináší též různorodý obrázek, avšak dopady současné krize na počty zaměstnanců se jeví jako plošné, ve všech krajích tedy jde o pokles. Rozpětí regionálních poklesů ovšem sahá od 2,0 % v Praze až do 6,3 % v Karlovarském kraji. Více jak čtyřprocentní snížení počtu zaměstnanců bylo také v Libereckém (4,4 %) a v Moravskoslezském kraji (4,7 %).

Jiná situace je u mezd – v Praze průměrná mzda nominálně vzrostla málo, jen mírně nad úroveň inflace (3,5 %). K nejvyššímu zvýšení mezd došlo v Olomouckém kraji (6,4 %), poté v Jihomoravském (6,3 %), v Ústeckém (6,2 %) a na šestiprocentní hodnotu si sáhli ještě v Pardubickém kraji (6,0 %).

Podle celkové úrovně výdělků však zůstává hlavní město stále nejbohatším regionem, průměrná mzda byla v Praze 43 035 Kč, a na druhém místě se udržuje Středočeský kraj s 35 652 Kč, kde se průměrná mzda zvýšila o slabších 4,4 %. Na druhé straně Karlovarský kraj zůstává nadále regionem s nejnižší mzdovou úrovní (31 448 Kč; růst o 5,3 %), následován těsně Zlínským krajem (31 640 Kč), kde průměrná mzda vzrostla o 5,0 %. V Moravskoslezském kraji se mzdy zvýšily o 5,2 % na 32 373 Kč.

Graf 3: Počty zaměstnanců podle kraje, kde pracují, v tis.

ANALÝZA

Mediány a decilové rozpětí mezd, socioekonomické charakteristiky

Rychlá informace za 3. čtvrtletí 2020 obsahuje také údaj o mzdovém mediánu, který je vypočtený z matematického modelu distribuce výdělků a ukazuje mzdu prostředního zaměstnance, tedy běžnou mzdovou úroveň; zároveň byly vypočteny také krajní decily. Ve 3. čtvrtletí 2020 se medián zvýšil na 31 183 Kč, to je o 1 506 Kč (o 5,1 %) více než ve stejném období předchozího roku.

Mzdové rozpětí se ve 3. čtvrtletí 2020 zúžilo, desetina zaměstnanců s nejnižšími mzdami pobírala hrubou mzdu pod hranicí 16 612 Kč (dolní decil meziročně vzrostl o 10,6 %), opačná desetina měla naopak mzdy nad hranicí 55 089 Kč (horní decil se zvýšil o 4,1 %). Decilový poměr tak meziročně poklesl o 0,2 bodu.

Třebaže střední mzdy žen meziročně vzrostly výrazněji o 6,7 %, zatímco mzdy mužů pouze o 3,7 %, muži měli stále značně vyšší mzdovou úroveň: ve 3. čtvrtletí 2020 byla mediánová mzda žen 28 825 Kč, zatímco u mužů 33 261 Kč, byla tedy vyšší o 4 436 Kč (resp. 15 %). Zároveň byly mzdy mužů rozprostřené v podstatně větší šíři, zejména oblast vysokých výdělků je notně vyšší než u žen: ženy měly horní decil 48 992 Kč a muži 60 908 Kč, čímž je vyšší o 24 %. U nízkých výdělků se rozdíl projevuje méně, ženy měly dolní decil 15 924 Kč, muži pak 17 057 Kč, tedy vyšší o 7 %.

Zpracoval: Dalibor Holý

Odbor statistiky trhu práce a rovných příležitostí ČSÚ

Tel.: +420 274 052 694

E-mail: dalibor.holy@czso.cz